

Nye sko, tak!

Danske feminister vil skifte de gamle udtrådte normer ud med nye holdninger.

Leonora Christina Skov (red.): *De Røde Sko - Feminisme Nu. Tiderne Skifter*, 2002. 413 s. 248 kr.

Anne Scott Sørensen (red.): *Pi'r, Pink og Power – Om aktuel pigekultur*.

Gads Forlag 2002. 224 s. 225 kr.

Af Bitten Kristiansen

I forbindelse med mit arbejde som lærer på en specialskole talte jeg forleden med en skolepsykolog om en dreng, som starter i indskolingen efter sommerferien. Psykologen beskriver drengen som feminin med 'løse håndled' og en trang til at klæde sig ud i kjole og kalde sig Susanne. Dette adfærdsmønster har drengen øjensynlig tillagt sig, fordi hans far favoriserer lillesøsteren. Drengen vil være pige for at få fars kærlighed. Det kan jeg godt forholde mig til, men mener alligevel, at vi må se, hvad denne adfærd evt. udvikler sig til, og spørger psykologen, hvordan hun mener, vi skal tackle dette. Hun kigger underligt på mig og siger 'Han skal da selvfølgelig have at vide, at han skal holde op med det pjat, og opføre sig som en rigtig dreng!'....

Så er der da ikke noget at sige til, at den danske ligestilling ikke kommer tættere på! Det er åbenlyst, at normerne i det danske samfund ikke har røkket sig mange millimeter, når bl.a. skolesystemet stadig forventes at frembringe rigtige drenge og rigtige piger uden nuanceforskelle.

Jeg vælger at tro, at der er andre skoler, der tænker køn anderledes. Men er samtidig bange for, at det er en generel 'samfundets stemme', der kom ud af skolepsykologens mund. De mange debatbøger om køn, som er udkommet de sidste år, vidner jo i hvert fald om et normsæt i den aktuelle danske kultur, som gør det vanskeligt at agere som ligestillet køn.

Til kamp mod normerne

I 1999 blev kønnet sat på den offentlige debats dagsorden. Første indlæg kom fra svenske nyfeminister med udgivelsen *Fittstim* – på dansk *Fisseflokk*. Her satte en gruppe kvinder spørgsmålstegn ved, om de to køn rent faktisk var ligestillede. I 2000 kom den danske søsterudgave *Nu er det nok! - Så er det sagt* og yderligere én: *Femail*, hvor en række anekdoter og beskrivelser forfattet af danske kvinder gav udtryk for, at ligestillingen stadig ligger på tegnebrættet. Denne betragtning var de mandlige debattører enige i. Med *Hvordan Mand* og *Pikstormerne* tilkendegav mændene deres synspunkter på kønnets position i det danske samfund.

Fælles for ovennævnte debatindlæg er, at de er meget personlige udtryk for enkeltpersoners oplevelser af og med ligestilling. Alle bøgerne har været gode til at skabe debat – lad det være sagt! – men det, jeg rigtig godt kan lide ved de to udgivelser, som denne anmeldelse skal fokusere på, er, at de indeholder mere objektive analyser af forskellige felter i vores danske kultur.

De Røde Sko og *Pi'r, Pink og Power* er to af de seneste spillere, der er sendt på banen i kønsdebattens trøjer. De sparker til debatten fra et andet ståsted end de tidligere indlæg.

Spilleren i rødt

Leonora Christina Skov lægger i indledningen ud med en genskrivning af H. C. Andersens eventyr *De røde sko*. Hun fortæller om en pige, der syr sig et par røde sko, som tager kontrollen over hende og bare danser og danser af sted med hende. Til sidst opsøger pigen bødlen, og beder ham hugge hendes fødder af, så hun kan komme fri af skoernes magt.

Denne fortælling symboliserer tydeligt, hvad feminisme går ud på i dag, skriver redaktøren. Pigen i eventyret troede, at de røde sko var alt, hvad hun havde drømt om, men de gjorde hende blot rundtosset og var ikke til at få af igen. Ligesådan står det til med ligestillingen. Vi tror, vi har fået ligestilling. Men det, vi har fået, er uligestilling pakket fint ind som ligestilling, og den indpakning er lige så svær at flå af som pigens røde sko.

Feministerne i denne bog ønsker at sparke de røde sko af og kaste dem i ilden. Men det er svært. For hver gang, vi forsøger, danser de bare endnu hurtigere. Det er den rigtige dans, du danser! runger det gennem balsalen. Du har selv valgt den, så hvis du ikke bryder dig om den, kan du takke dig selv og ingen anden! Når vi ser rundt på de smilende ansigter, der hvirvler forbi, kan vi let forledes til at tro, at det er sandt, men faktisk er det ikke sandheden, vi hører. Det er normen – som vi blot har *vedtaget*, er sandheden. Og den overdøver fuldstændig de stemmer, der modsiger eller blot problematiserer den.

Denne antologi er, skriver redaktøren videre, et opgør med alle disse vedtagne sandheder, som udgør normen i Danmark. Især et opgør med den vedtagne sandhed, der bestemmer, at ligestillingen er realiseret, og at vi er individer, der frit kan konstruere vort eget kønede udtryk.

De Røde Sko er derfor 30 kvinders analyser, som hver især påpeger, at den vedtagne ligestilling er det pure opspind. Ligesom de påviser, at det danske samfund til stadighed opretholder et 'vi', der inkluderer hvide heteroseksuelle mennesker i ægteskabslignende forhold med traditionelt kønede handle-mønstre. Men ekskluderer andre religioner, andet etnisk udseende, mennesker, der finder utraditionelle måder at leve sammen på med eller uden børn, homoseksuelle og singler. Det er således en betragtelig del af befolkningen, der uden videre ekskluderes fra det normative 'vi'!

Fælles for de 30 analyser er desuden, at de alle taler fra et socialkonstruktivistisk fundament, når de undersøger kulturens kønskonstruktioner. Redaktøren slår i indledningen antologiens holdning fast:

Kvindelighed og mandlighed er ikke noget på forhånd givet. Det *bliver* til. Bliver til hver gang, vi indtager den normative rolle som enten Kvinde eller Mand, og derfor kan vi sige, at køn er en samfundsskabt konstruktion: Det er os (og den kultur, vi lever i) og ikke vores biologi, der konstruerer og vedbliver at konstruere og tilskrive kønnet betydning. Kvinde og Mand er ikke noget, vi er, men noget vi *gør*, og dermed i sidste ende blot positioner, vi indtager og tilskriver en bestemt betydning.

Analyserne er grupperet i tre dele: "Fra ord til handling", som udgør antologiens teoretiske fundament og fokuserer på køn, seksualitet, etnicitet og heteronormativitet. "Fra kvinde til køn" beskriver kvinder og køn før og nu. Og "Fra subjekt til objekt", som omhandler afbildningen og fremstillingen af kvinder og køn i kunst og medier. Indlæggene peger i mange forskellige retninger, og det er godt at se så mange emner og forskellige fagområder i fælles front – løgnen om ligestillingen får kamp til stregen fra flere vinkler.

Fire af analyserne har især tiltrukket min opmærksomhed. Fra første del har jeg hæftet mig ved to indlæg: "... Og hjortene brøler i brunsttid" af Malou Juelskjær og "Hvem af jer er så manden" af Mette Liv Mertz, der begge beskriver den heteronormativitet, der eksisterer i vores danske kultur. Indlæggene starter så absolut hvert sit sted, men ender med samme resultat –

'vi' er heteroseksuelle, hvis 'vi' vil være forståelige individer. Juelskjær foretager en analyse af dyrefilm i tv. En analyse, der viser, at filmproducenterne er nødt til at trække vores vedtagne sandheder ned over hovedet på dyrene for, at 'vi' kan forstå dem. Vi kan bl.a. ikke operere med homoseksualitet blandt dyr eller med dyr, der har andre kønsmønstre end mennesker. Ordlyden i filmene er f.eks. således: Handyrene går 'på eventyr, spreder deres gener og lader hundyrene udruge og passe afkommet'. Skulle det ske, at hunnen ikke tager sig af yngelplejen, er det ikke, fordi hun skal på eventyr, men fordi hun er udmattet og simpelthen ikke magter ansvaret, derfor må hannen træde til.

Indlægget giver mange andre gode eksempler på, at selv dyrene i vort samfund må hakke en hæl og skære en tå for at passe ind under de eksisterende normer. Tankevækkende!

Kapitelforsiderne er lavet af Martine Noring.

Mette Liv Mertz's analyse viser samme tendens. Hun fortæller i sit indlæg om de spørgsmål, hun ofte bliver stillet, når folk omkring hende finder ud af, at hun er homoseksuel. Hun viser hermed, hvordan 'vi' udelukkende forstår parforholdet ud fra normen om heteroseksualitet. Et spørgsmål er f.eks.: "Er det ikke bare nemt at være kæresten med én af samme køn?". Hertil skriver Mertz:

Hvis man abonnerer på den opfattelse, at alle modsætninger i et parforhold har deres oprindelse i køn, er det klart, at homoseksualitet fra tid til anden kan synes som "the easy way out". (...) Gid det var så vel! Jeg er overbevist om, at alle de af mine venner, der har hængt på de sidste ti år, uden tøven vil

bevidne, at jeg har haft ligeså meget bøvål på den konto, som alle mulige andre – mindst! For heldigvis kan man ikke skære alle kvinder (eller alle mænd, for den sags skyld) over én kam. Og det er slet ikke sikkert – det må mine genvordigheder være udtryk for – at de meninger, livssyn og moralsæt, der skiller et kærestepar, bunder i partnernes respektive køn. Selvfølgelig har jeg også haft noget til fælles med mine kærester, for alle føler vel et slægtskab med deres udkårne, men disse fællestræk kunne jeg ligeså vel have oplevet med en mand.

Den vedtagne sandhed, som ligger til grund for dette spørgsmål foreskriver altså, at man tænker parforholdet som kønnet, og at alle mænd er ens, og alle kvinder er ens.

Et andet spørgsmål viser samme holdninger: "Hvem af jer er så manden?". Et klassisk spørgsmål, skriver Mertz, som enten drejer sig om konkret seksualpraksis eller om fordelingen af arbejdsopgaver i hjemmet. Hun forklarer denne holdning med følgende:

At alverdens handlinger og adfærdsmønstre tildeles henholdsvis maskuline og feminine kvaliteter er på én gang allestedsnærværende og usynligt. Allestedsnærværende fordi denne måde at forstå verden på afspejler sig i de fleste menneskers præferencer og måder at gebærde sig, især over for det 'modsatte' køn. Alene denne term er et godt eksempel, for hvorfor skulle to forskellige variationer af samme art, i dette tilfælde et menneske, nødvendigvis være hinandens modsætninger? (...) Usynligt fordi de fleste tilsyneladende er enige om, at denne inddeling er naturbetinget og dermed indiskutabel.

Det er således normen, at der i et kulturelt forståeligt parforhold findes en mand og en kvinde. Hvis ikke, forventes det, at de to implicerede påtager sig rollerne som henholdsvis mand og kvinde. Denne holdning bunder i den essensopfattelse, som redaktøren afviste i indledningen. Når vi har bestemt os for, at der ikke eksisterer nogen iboende essens af mand- eller kvindelighed, som hænger på den mandligt eller kvindeligt kønnede krop, kan et sådant spørgsmål slet ikke opstå. Men her er 'vi' slet ikke nået til.

Et andet bidrag, der også vil skubbe til de vedtagne sandheder om kønnenes interaktion er: "Fra celler til sex. Sexualitet og kønsorganer i folkeskolens biologibøger" af Anne Katrine Gjerløff. Denne analyse fokuserer på seksualundervisningen i skolerne og burde give stof til eftertanke i skolesystemet. Det er forbløffende, at seksualvejledningen har ændret sig så lidt de sidste 25 år. Kvinden fremstilles stadig som den passive, der får børn, mens manden er aktiv og får orgasmer. Nok er lysten blevet inddraget i undervisningen, men prisen herfor er sygdomme og graviditeter – begge dele lige uønskede! Jeg undrer mig over, at et samfund, der er så seksualiseret som vores, ikke kan komme op med en mere nuanceret vejledning.

Det sidste bidrag jeg vil fremhæve er "Mellem hus- og karrieremødre, multimænd og skaffedyr" af Nauja Kleist. Dette bidrag viser på samme måde som det ovennævnte nogle meget stive og måske forældede normer. Kleist undersøger moderskab og faderskab i babymagasiner. Bladene sætter meget strik-

forventninger op til den 'rigtige' mor og far, hvilket ses af følgende:

Bladene præsenterer altså et univers, hvor dyder som ordentlighed, normativitet og behersket seksualitet er kodeord. Vi er med andre ord langt fra det multikulturelle, senmoderne samfund med utallige familiekonstellationer og seksualisering af det offentlige rum. Snarere giver bladernes univers på mange måder associationer til 1950'ernes kernefamilie.

Og videre - babymagasinernes svar på det gode familieliv er forholdsvist enkle:

En hvid heteroseksuel kernefamilie med børnene i centrum. Hvor mødre tager hovedansvaret for børnene og fædre hænger på så godt de kan – efter arbejdstid. Nok er her både multimænd og karrieremødre, men der er langt flere deltidsarbejdende kvinder og mandlige skaffedyr.

'Rigtige' forældre skal altså udleve nogle normer, som ikke er helt tidssvarende. Kleist tager skarp afstand herfra, idet der argumenteres for, at den private sfære er menneskelig, ikke kønnet. Mænd laver også mad og sætter blomster i vand. Kønnet bør ikke have betydning i konstruktionen af et eventuelt familieliv.

Hvilket jo er budskabet bøjet i neon: Ligestillingen er en fantasi! De normer, 'vi' har vedtaget som sandheder, er ikke brugbare og bør afskaffes eller reformuleres.

Bogen er rigt og vellykket illustreret af Martine Noring. Illustrationerne har ikke nogen direkte relation til teksterne, men har alligevel tæt forbindelse til antologien, da det er bidragyderne, der har taget de fotografier, der danner baggrund for Norings arbejde.

Antologien er forrygende, et væld af fagområder er repræsenteret, mange forskellige vinkler er belyst og en vis objektivitet er bevaret. Det eneste minus er den lidt ujævne kvalitet – analyserne er oftest vellykkede, men i en så omfattende antologi kunne redaktøren uden de store tab have været lidt mere effektiv med hakkejernet.

Spilleren i pink

Den anden udgivelse, som skal i fokus her: *Pi'r, Pink og Power*, står på samme socialkonstruktivistiske fundament som den ovennævnte, men omhandler en anden aldersgruppe – nemlig pigerne og deres helt specielle kultur.

Denne antologi redigeres af Anne Scott Sørensen, som også indleder og bidrager til analyserne i bogen. I indledningen skriver hun:

Ideen til *Pi'r, Pink og Power* har taget form i takt med, at kønnet igen er blevet sat på dagsordenen i den offentlige debat på nye, overraskende og også modsigelsesfulde måder: Fra den sprudlende cocktail af pink, pop og power, som "Girl Power"-fænomenet bliver ved med at generere, senest i form af *Pop Stars* og *EyeQ*, over den intense diskussion af de helt unge pigers påklædning og den samtidige mobilisering blandt yngre piger mod (for) milde voldtægtsdomme eller i *Pornofrit Miljø* til udgivelser fra de noget ældre som *Fisseflokket* og *Nu er det nok! - Så er det sagt*.

Videre overvejer hun, hvorvidt der er noget "power" i "Girl Power"-fænomenet, eller om det blot er et medieskabt begreb uden nogen generations- og kønsspecifikke frigørende/feministiske formål. Bag den debat og de ovennævnte debatter gemmer der sig spørgsmålene om: Hvad er en pige? Hvad er barndom og ungdom? Hvad hører der med til det at være pige – til 'pighedom'?

Disse spørgsmål forsøges besvaret gennem bogens ni kapitler, hvor Anne Scott Sørensen selv og seks andre kvinder analyserer forskellige arenaer og fænomener i pigernes nærhed.

I det første kapitel lægger redaktøren det teoretiske fundament for bogen.

Der sættes fokus på nyere teoridannelser, som forklarer både køn og alder og kombinationer heraf som noget, vi *gør* inden for en given kulturel kontekst og derigennem som noget vi *er* eller rettere *bliver*. Ud fra sådanne teorier kan et aktuelt fænomen som "Girl Power" forstås som et komplekst og også heterogent mønster af forskellige aktualiserede og medierede måder at gøre pighed på, som adskiller sig fra tidligere generationers måder at gøre det på ved igen og igen at pege på konstruktionen af sig selv som "pighedom" (girlhood).

Konsekvenserne af en sådan analytisk tilgang vises i den første analyse. Her anvender Anne Scott Sørensen teorierne over for begreber som pighed og pigekultur i relation til computerspil og Internet. Især med fokus på en række nye computerspil for piger.

Bidraget indledes med nogle overvejelser, der har været i spil blandt engelske forskere, om hvorfor piger ikke interesserer sig for computere og computerspil på samme måde som drenge i samme alder. Konsekvensen af disse overvejelser bliver, at der opstår computerspil specielt for piger, som tager hensyn til nogle præferencer, som pigerne forventes at have. F.eks. samarbejde, smuk grafik og moral. I modsætning til drengenes præferencer: konkurrence og action. Med denne opståen af en computerkultur for piger får begreberne pighed og "girl power" deres berettigelse.

I "Barbie – dum dulle eller feministisk frontfigur?" retter Mette Ankjær Jensen fokus mod Barbie-kulten og mod Barbie-lege blandt små piger. Kapitlet byder på en række overraskende pointer, som viser andre sider af Barbie-legen og af pigers identitetskonstruktion end dem, der normalt præsenteres af såvel Mattel-koncernen som af diverse pædagoger og forskere.

Barbiedukken har altid været og er stadig udskældt for at medvirke til bl.a. seksualisering af barndommen og forskruede kropsidealer. Denne analyse viser dog, at forbrugerne af produktet – pigerne – slet ikke tænker Barbiedukken på den måde. Skribenten fortæller, at pigerne ikke blot reproducerer de betydninger, der måtte være givet på forhånd, men i stedet gør noget med dem:

Mette Ankjær Jensen skriver om Barbie.

De (pigerne) omformer og dekonstruerer det univers, producenten har bygget op omkring hende (Barbie), fx ved at parodiere det: De gør grin med skønhedskravet, de dekonstruerer, hvad det i Barbies verden vil sige, at være kropslig og sportslig osv. De bruger Barbie og hendes tilbehør 'forkert' i forhold til det script, der er udstykket af producenten. Det er i disse brud med det givne, at humoren opstår, og legens projekt udfyldes. Netop fordi Barbie har sit helt eget univers, sin udførlige myte, er det let at "lave noget forkert" – og dermed få en sjov leg. Fordi Mattel fremstiller Barbie som et fejlfrit idol for pigerne at se op til og efterligne, er det så oplagt og nemt at gøre grin med hende. Barbie skal ikke træde ret meget ved siden af, før det bliver komisk.

Pigerne opretholder altså ikke de normer, der traditionelt er indlejret i legen med Barbie. Pigekulturen har bevæget sig videre!

At der eksisterer en speciel pigekultur, fremgår tydeligt af Mette Geisler Olsens og Marion Tirsgaards bidrag "Det er ens eget univers – pigeværrelsets livshistoriske fortællinger", her analyseres interview og observationer. Forfatterne har været på besøg på en række danske pigeværrelser og interviewet piger i 13-16 års alderen om 'deres eget værelse'. Det vises, hvordan pigerne med og på deres værelse skaber sig en dynamisk identitet og hverdagskultur gennem ord, ting, former og handlinger og ikke mindst en indbyrdes dialog og forhandlen om kønnets aktuelle betydninger. På værelserne er pigerne enten alene eller sammen med veninder. Her udstiller de, hvem de er, gerne vil være, eller bør være for at blive accepteret. F.eks. har en pige spiritusflasker til at stå på sin reol, men hun kunne ikke drømme om at åbne dem og drikke af dem – hun er håndboldpige, hvilket for hende udelukker brug af spiritus. Hun fremviser flaskerne for at være 'rigtig'. Det er sejt. En anden pige har også flasker stående på sit værelse, hun drikker til gengæld af dem. Hun har

også make-up og dufte til at bruge til festerne, men i skabet har hun hesteplakater – hun er egentlig vældig glad for heste, men det signal ønsker hun ikke at sende! Det er ikke sejt for hende.

Værelserne bruges således til at sende de 'rigtige' signaler til veninderne. Til at afprøve forskellige signaler både alene og sammen – pigerne danser, synger, snakker og prøver tøj og make-up. En væsentlig del af nogle af pigernes kultur er at gå til fester. Inden festerne mødes de på hinandens værelser og lægger makeup og prøver tøj, her afprøves aftenens udtryk, inden det kommer rigtigt i spil ude i verden.

I det sidste bidrag vender redaktøren tilbage til de spørgsmål, der blev stillet i indledningen – og konkluderer:

Søger man i dag på ordet Girl Power på Internettet, får man et hav af videre henvisninger til så spredte emner som markedsføring, managementkurser, enkelte produkter og enkeltpersoners (pigers/kvindes) hjemmesider. På den måde kan man sige, at fænomenet er degenereret til enten kommercielt eller privat *image* på vej igennem den globale *main streaming* af kulturelle fænomener. På den anden side vedbliver fænomenet, forstået som en nyfeministisk strømning, at generere stadigt nye kulturkritiske tiltag,...

Der fortælles således gennem analyser af forskellige fænomener om måder at konstruere pigen på i en kultur, der på mange måder stadig lægger op til en traditionel konstruktion. Analyserne er interessante, jeg synes især om de mange interviewundersøgelser. De viser, at der i konkrete situationer er taget små skridt i retning af en opløsning af normernes stramme greb. Jeg er dog i tvivl om, hvorvidt den opløsning også rækker længere ud – ud på den anden side af pigeværelsernes vægge.

Bogen har ikke noget eksplicit ligestillings-mål, den vil undersøge, hvad det er at være pige – det er forskelligt og foranderligt.

Hvilket spil i fremtiden?

Det er således tydeligt, at de to antologier har ens sigte mht. til at gøre opmærksom på nuancerne i kvinde/pigeliv og opfordre til debat heromkring. Begge forsøger de at pille samfundets normer fra hinanden for at vise, hvad der rent faktisk ligger bag de vedtagne sandheder. Men hverken den ene eller den anden formår dog at konkludere på, hvad der er at gøre ved denne ulighed. Begge når frem til at den nuancerede kønskonstruktion har ringe muligheder i den aktuelle danske kultur med tilhørende stive normsæt. *Pi'r, Pink og Power* er mere optimistisk end *De Røde Sko*, her er tegn på fremskridt, men som nævnt har jeg svært ved at tro på deres leveduligheder uden for pigeværelserne. Især når *De Røde Sko* står lige ved siden af og lader til at fortælle, at kønskonstruktionen bliver strammere, når pigerne bliver til kvinder.

Bitten Kristiansen er cand. mag. i dansk og informationsvidenskab.